

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

Αναζητήσεις και αναμνήσεις απο την ιστορία του Αρσακείου 1836- σήμερα.

ΥΠΟΕΡΩΤΗΜΑ: Ο ρόλος της γυναίκας στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα.

Υπεύθυνη καθηγήτρια: Δρ. Κ. Θαναηλάκη

Ονοματεπώνυμο Μαθητή: Κρητικού Ζωή

Σχολικό Έτος: 2013-2014

Σχολείο: Α' Αρσάκειο Λύκειο Ψυχικού

Περιεχόμενα:

Εισαγωγή: σελ. 3

Κεφάλαιο 1: *Ο ρόλος της γυναίκας στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα:* σελ. 4-8

Κεφάλαιο 2: *Ο ρόλος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας στην βελτίωση της θέσης των γυναικών. Παραδείγματα διάσημων Αρσακειάδων:* σελ. 9-16

Συμπεράσματα: σελ. 17

Εισαγωγή

Ανήκω στην ομάδα που μελετά τον ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία και την εκπαίδευση τον 19^ο αιώνα. Η εργασία μου θα επικεντρωθεί στον ρόλο της γυναίκας στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα.

Ο 19^{ος} αιώνας είναι ο αιώνας της δημιουργίας του ελεύθερου ελληνικού κράτους και συνεπώς είναι μια εποχή που σηματοδότησε πολλές κοινωνικές αλλαγές, όπως η χειραφέτηση της γυναίκας, η πρόσβαση στη μόρφωση και τη γνώση και η εξάλειψη των προκαταλήψεων. Οι γυναίκες μέσα σε ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα κατάφεραν να περάσουν από την πλήρη υποταγή και τον κοινωνικό αποκλεισμό στην ανεξαρτητοποίηση και την απόκτηση πολλών δικαιωμάτων.

Κύριοι άξονες της εργασίας μου είναι η κοινωνική θέση των γυναικών και η σταδιακή απόκτηση όλο και περισσότερων ελευθεριών στην ελληνική κοινωνία του 19ου αιώνα. Οι γυναίκες στις αρχές της εποχής αυτής είναι κλεισμένες στο σπίτι τους και είναι “υποχείρια” των ανδρών τους, στη συνέχεια όμως αποκτούν δικαιώματα και πρόσβαση σε πρωτόγνωρα για τα δεδομένα τους αγαθά όπως να εργασθούν και να πολιτευτούν. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά ξεκινούν να εργάζονται σε επαγγέλματα που αποτελούσαν προέκταση του παλαιότερου ρόλου τους στο σπίτι. Στη συνέχεια όμως, η όλο και πιο απαιτητική κοινωνία, καθώς και τα μηνύματα που έρχονται από το εξωτερικό υπέρ της θέσης των γυναικών, οδηγούν τις γυναίκες να εργαστούν σε κατεχοχήν ανδρικά επαγγέλματα μέχρι τότε και σταδιακά τα δικαιώματα των δύο φύλων εξισώνονται. Ακόμα, αναφέρονται θεσμοί και προκαταλήψεις οι οποίες με την πάροδο του χρόνου εξαλείφονται.

Ένα, επιπλέον ερευνητικό ερώτημα που περιλαμβάνεται στην εργασία είναι η συνεισφορά της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας στη βελτίωση της κοινωνικής θέσης των γυναικών μέσω της μόρφωσης που προσέφερε. Τέλος, υπάρχουν παραδείγματα πολλών διάσημων γυναικών αποφοίτων του Αρσακείου, οι οποίες είναι πρότυπο γυναίκας για την εποχή τους, απέκτησαν ιδιαίτερη μορφωση και κατάφεραν να διακριθούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο ρόλος της γυναίκας στην Ελλάδα τον 19^ο αιώνα.

- Η γυναίκα στα χρόνια της επανάστασης (1821-1828)¹

Την περίοδο αυτή η γυναίκα βρίσκεται εκτός σπιτιού βοηθώντας σε γεωργικές δουλειές, αλλά και σε άλλες πιο βαριές, ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο (να σημειωθεί ότι εξακολουθεί να εργάζεται σκληρά εντός του σπιτιού και να φέρει την αποκλειστική ευθύνη της ανατροφής των παιδιών). Στην επανάσταση του 1821 οι Ελληνίδες πήραν μέρος ως αγωνίστριες (π.χ. Μπουμπουλίνα, Μαντώ Μαυρογένους) στον αγώνα ενάντια στον τουρκικό ζυγό.

- Η γυναίκα στο ελεύθερο ελληνικό κράτος (1830-1936)^{2,3}

Ο 19^{ος} αιώνας είναι ο αιώνας της δημιουργίας του ελεύθερου ελληνικού κράτους και συνεπώς είναι μια εποχή που σηματοδότησε πολλές κοινωνικές αλλαγές, όπως η χειραφέτηση της γυναίκας, η πρόσβαση στη μόρφωση και τη γνώση και η εξάλειψη των προκαταλήψεων. Η ζωή της γυναίκας στις αρχές του 19ου αι. περιοριζόταν κυρίως στο σπίτι και στις οικιακές εργασίες. Κύριο μέλημα των γυναικών ήταν η μαγειρική, η καθαριότητα του σπιτιού, η φροντίδα των ρούχων (πλύσιμο, ράψιμο, διόρθωμα) και βέβαια η ανατροφή των παιδιών. Οι έξοδοι ήταν λιγοστές και πάντα με τη συνοδεία ανδρός. Επιπλέον, κύριο μέλημα της κάθε οικογένειας ήταν η κοινωνική αποκατάσταση της γυναίκας με το γάμο σε πολύ νεαρή ηλικία. Στην πατριαρχική κοινωνία της εποχής αυτής η επιλογή του γαμπρού ήταν αποκλειστικό δικαίωμα του πατέρα χωρίς περιθώριο άρνησης από τη γυναίκα. Προαπαιτούμενο για κάθε γάμο ήταν η γυναίκα να έχει προίκα. Όμως όσο και αν “δαιμονοποιήθηκε” η προίκα από τους κοινωνικούς αναλυτές ως συστατικό απαξίωσης της γυναίκας και ταπείνωσής της, σε πολλές περιπτώσεις συναντάμε αυτή την παροχή των γονέων στην κόρη ως διαπραγματευτικό επιχείρημα επίλυσης διαφορών. Σε έγγραφο του 1823, υπάρχει αναφορά γυναίκας η οποία ζητά από το συζυγό της με τον οποίο χώρισαν, να της επιστρέψει την προίκα της καθώς και την ανάθεση της ανατροφής του παιδιού. Η Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδος με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Δικαιοσύνης απέδωσαν το δικαίωμα στη σύζυγο. Σε άλλες περιπτώσεις όπως για παράδειγμα μετά από θάνατο της μητέρας και του νεογνού στη γέννα οι γονείς της αποθανούσας ζητούσαν από το σύζυγο να επιστρέψει την προγαμιαία δωρεά. Η προίκα αποτελούσε επομένως ένα ισχυρό “διαπραγματευτικό χαρτί” κάποιων δικαιωμάτων της γυναίκας.

¹ Πόλλη Θαναηλάκη.(2013) *Γυναικείες μαρτυρίες στις σελίδες της ιστορίας*. Αθήνα:εκδόσεις Παπαζήση

² Πόλλη Θαναηλάκη.(2013) *Γυναικείες μαρτυρίες στις σελίδες της ιστορίας*. Αθήνα:εκδόσεις Παπαζήση

³ http://mariakosioni.blogspot.gr/2012/12/1_28.html

Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα οι γυναίκες ήταν σχεδόν αποκλεισμένες από τη μισθωτή εργασία. Θεωρούνταν άεργες, αφού η οικιακή εργασία τους δεν αναγνωριζόταν. Επιπλέον, οι γυναίκες ήταν περιορισμένες σε εργασίες μονότονες ιδιαίτερα κοπιαστικές και ανθυγιεινές, και χωρίς την δυνατότητα επαγγελματικής εξέλιξης. Έτσι, αποθαρρύνονταν και αποκλείονταν από τα επαγγέλματα που απαιτούσαν τεχνική κατάρτιση, μόρφωση και υπευθυνότητα. Ήταν για χρόνια το εφεδρικό εργατικό δυναμικό, τα φτηνά εργατικά χέρια. Την περίοδο αυτή αρκετά φτωχά κορίτσια αρχίζουν να εργάζονται ως υπηρέτριες σε σπίτια πλουσίων στα μεγάλα αστικά κέντρα για να μαζέψουν χρήματα για την προίκα τους. Πολλές φορές η ζωή αυτών των κοριτσιών κινδύνευε, επειδή αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο βιασμού στα σπίτια τα οποία εργάζονταν. Ακόμη και όταν η εργασία τους θεωρήθηκε απαραίτητη για την ανάπτυξη της καπιταλιστικής οικονομίας, τα επαγγέλματα που κοινωνικά τους επιτρέπονταν ήταν τα λεγόμενα “γυναικεία επαγγέλματα”, αυτά δηλαδή που αποτελούσαν μια προέκταση του παραδοσιακού ρόλου των γυναικών μέσα στην οικογένεια.

Το 1920 ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας που μαχόταν για την κατάκτηση συγκεκριμένων ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, ξεκινώντας από το δικαίωμα στην εκπαίδευση, αφού η παιδεία ήταν απρόσιτη σε αυτή. Στη χώρα μας εμφανίζεται η πρώτη γυναικεία οργάνωση το 1854 η “Ένωση Ελληνίδων” και εκδίδει την «Εφημερίδα των κυριών». Το 1930 καταφέρνουν να αποκτήσουν οι Ελληνίδες το δικαίωμα της ψήφου υπό όρους:

- α) Μόνο για τις δημοτικές εκλογές.
- β) Μόνο για να εκλέγει, όχι να εκλέγεται.
- γ) Μόνο οι εγγράμματες είχαν δικαίωμα να ψηφίσουν.

δ) Μόνο όσες ήταν πάνω από 30 χρονών. Αλλά το 1930 το 70% των γυναικών στην Ελλάδα, άνω των 30 χρονών, ήταν αγράμματες.

Το 1934 οι γυναίκες καλούνται να ψηφίσουν, για πρώτη φορά, στις δημοτικές εκλογές. Στις εκλογές εκείνες, ψήφισαν μόνο 240 γυναίκες σε όλη την Ελλάδα. Η δικτατορία του Μεταξά, στα 1936, ανακόπτει όμως ουσιαστικά την εξέλιξη του Γυναικείου Κινήματος.

Στα τέλη του 19ου αιώνα εμφανίζονται σιγά-σιγά οι πρώτες δασκάλες, μεταφράστριες, ποιήτριες, συγγραφείς. Η παρουσία τους γίνεται αισθητή ιδίως μετά το 1887. Το 1922, η μικρασιατική καταστροφή και η είσοδος 1,5 εκατομμυρίου προσφύγων στην Ελλάδα προκαλεί τεράστιες και μακροχρόνιες αλλαγές στην κοινωνία των ελληνικών πόλεων. Να σημειωθεί ότι ανάμεσα στους πρόσφυγες κυριαρχούσε το γυναικείο στοιχείο.

- Παρουσίαση των σημαντικότερων γεγονότων σχετικά με την γυναικεία ψήφο και την συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων στην Ελλάδα.⁴
- **1844:** Πραγματοποιείται η Α΄ Εθνοσυνέλευση της χώρας. Το Α΄ σύνταγμα που ψηφίστηκε, ορίζει στο άρθρο 3, ότι "οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου". Οι γυναίκες παρ' όλη τη σημαντική συμμετοχή τους στον αγώνα του 1821, δεν αποκτούν με το Σύνταγμα αυτό τα πολιτικά τους δικαιώματα. Έτσι, οι ελπίδες που έβαλε ο αγώνας της Εθνικής Ανεξαρτησίας για μια αλλαγή της κοινωνικής θέσης της γυναίκας χάνονται.
- **1924:** Η πρώτη Δημοκρατική Κυβέρνηση της Ελλάδας κάνει εισήγηση στην Εθνοσυνέλευση για αλλαγή της Νομοθεσίας περί Δήμων και Κοινοτήτων. Η Εθνοσυνέλευση αναγκάζει την Κυβέρνηση να αποσύρει την πρότασή της. Η συζήτηση επαναλαμβάνεται και αποφασίζεται να δοθεί στις γυναίκες μετά από μια πενταετία, το δικαίωμα ψήφου στις Δημοτικές εκλογές. Για τις γυναίκες ισχύουν οι εξής όροι:
 - Θα μπορούν μόνο να εκλέγουν και όχι να εκλέγονται
 - Θα πρέπει να είναι πάνω από 30 χρονών
 - Θα πρέπει να ξέρουν ανάγνωση και γραφή.
- **1928:** Η πρώτη δημόσια συγκέντρωση για την ψήφο, πραγματοποιήθηκε στο Θέατρο "Απόλλων" στις 18 του Μάρτη.
- **1934:** Μετά την τροποποίηση της νομοθεσίας - περί δήμων και κοινοτήτων, οι γυναίκες καλούνται να ψηφίσουν στις Δημοτικές εκλογές του 1934. Οι εκλογές αυτές είναι οι πρώτες στην ιστορία της Ελλάδας που οι γυναίκες - έστω και υπό όρους - έχουν δικαίωμα ψήφου. Οι αιτίες της αποχής είναι πολλές :
 - Οι δυσκολίες για την εγγραφή των γυναικών στους εκλογικούς καταλόγους
 - Οι κοινωνικές αντιλήψεις
 - Ο μεγάλος αριθμός αναλφάβητων γυναικών

Οι παραπάνω δυσκολίες είχαν ως αποτέλεσμα να μην εγγραφούν περισσότερες από 14.000 γυναίκες στους πρώτους εκλογικούς καταλόγους και να ψηφίσουν στις εκλογές του Φεβρουαρίου 12.000, εκ των οποίων οι 2.336 στην Αθήνα σε 6 χωριστά εκλογικά τμήματα και 9.500 περίπου στις επαρχίες.

⁴ <http://www.serresbiz.com/312c/el/other/thesis/women-entrep-2.pdf>

- **1945:** Το ανώτερο όργανο της πρώτης λαϊκής εξουσίας στην Ελλάδα (ΠΕΕΑ) αναγνωρίζει τυπικά και ουσιαστικά την ισότητα της γυναίκας. Το ψήφισμα του Εθνικού Συμβουλίου των Κορυσφάδων λέει ρητά: *“Όλοι οι Έλληνες άνδρες και γυναίκες έχουν τα ίδια πολιτικά και αστικά δικαιώματα”*. Το ψήφισμα του Εθνικού Συμβουλίου που έχει χαρακτήρα προσωρινού συνταγματικού χάρτη, αναγνωρίζει για πρώτη φορά τα ίσα πολιτικά δικαιώματα των δύο φύλων. Οι γυναίκες ψηφίζουν ισότιμα και εκλέγονται στο Εθνικό Συμβούλιο.
- **1952:** Ο νόμος 2159, κατοχυρώνει το δικαίωμα της γυναίκας όχι μόνο να εκλέγει, αλλά και να εκλέγεται στις Δημοτικές και Βουλευτικές εκλογές. Ωστόσο οι γυναίκες δεν ψηφίζουν τον Νοέμβρη που γίνονται εκλογές, γιατί δεν έχουν ενημερωθεί οι εκλογικοί κατάλογοι. Σε επαναληπτικές όμως εκλογές, μόνο για την Θεσσαλονίκη και λόγω εκκένωσης μιας έδρας στις 18 Ιανουαρίου 1953, εκλέγεται με την παράταξη “Ελληνικός Συναγερμός” η πρώτη Ελληνίδα Βουλευτής. Είναι η κ. Ελένη Σκούρα.
- **1956:** Η πρώτη γυναίκα υπουργός. Είναι η Λίνα Τσαλδάρη, υπουργός Κοινωνικής Πρόνοιας, βουλευτής του Κόμματος της Ε.Ρ.Ε. Επίσης εκλέγεται στην Κέρκυρα η πρώτη γυναίκα Δήμαρχος, η Μαρίκα Μπότση-Τσαπαλίρα⁵.
- **1964:** Στις εκλογές του 1964, εκλέγονται 135 γυναίκες δημοτικοί σύμβουλοι. Έχουν περάσει 12 χρόνια, από το 1952 που κατοχυρώθηκε με νόμο το δικαίωμα των γυναικών να εκλέγουν και να εκλέγονται. Ο μακροχρόνιος όμως αποκλεισμός τους από την πολιτική ζωή, είναι η βασική αιτία της περιορισμένης εκλογής των γυναικών
- **1975:** Το Σύνταγμα του 1975 είναι το πρώτο Σύνταγμα της Ελλάδας, που ορίζει ρητά, ότι “όλοι οι Έλληνες και οι Ελληνίδες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου”.
- **1978:** Στις εκλογές αυτές εκλέχθηκαν 337 γυναίκες στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Μια σημαντική διαφορά από τις εκλογές του 1964, αλλά καθόλου ικανοποιητική για τις γυναίκες, οι οποίες αποτελούν το μισό και περισσότερο τμήμα του εκλογικού σώματος. Ωστόσο, ο αγώνας ενάντια στη δικτατορία και οι ιδέες του γυναικείου κινήματος, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αφύπνιση του γυναικείου πληθυσμού.
- **1981:** Σε σύνολο 300 βουλευτών εκλέγονται 13 γυναίκες. Σε σύνολο 24 Ευρωβουλευτών εκλέγονται 2 γυναίκες. Στην κυβέρνηση μετά τις εκλογές του 1981 συμμετέχουν :

⁵ <http://www.corfuhistory.eu/?p=1640>

- Σε σύνολο 21 υπουργών, 1 γυναίκα
- Σε σύνολο 26 υφυπουργών 2 γυναίκες

Μετά τις εκλογές του 1981 για πρώτη φορά το θέμα της ισότητας των δύο φύλων περιλαμβάνεται στο κοινωνικό και οικονομικό Αναπτυξιακό πρόγραμμα μιας Κυβέρνησης.

- **1982:** Στις δημοτικές εκλογές του 1982 εκλέγονται συνολικά 51.900 άτομα. Από αυτά οι 1113 είναι γυναίκες. Μια αύξηση 300% περίπου, από τις προηγούμενες εκλογές. Ωστόσο, ο πραγματικός αριθμός των γυναικών που εκπροσωπούνται στο Κοινοβούλιο και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, είναι συγκριτικά με τους άνδρες πολύ μικρός. Στους 276 Δημάρχους για παράδειγμα εκλέγονται μόνο 4 γυναίκες, ποσοστό δηλαδή 1,4 %. Στους 5.761 προέδρους Κοινοτήτων μόνον 22 είναι γυναίκες. Ποσοστό δηλαδή 0,38%.
- **1985:** Στις εκλογές του 1985 εκλέγονται σε σύνολο 300 βουλευτών 13 γυναίκες και 24 Ευρωβουλευτών 2 γυναίκες. Στην κυβέρνηση, συμμετέχουν σε σύνολο 39 υπουργών και υφυπουργών 3 γυναίκες και σε σύνολο 34 γενικών γραμματέων 4 γυναίκες.

Κεφάλαιο 2 : Ο ρόλος της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας στην βελτίωση της θέσης των γυναικών. Παραδείγματα διάσημων Αρσακειάδων.

Η Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην βελτίωση της κοινωνικής θέσης των γυναικών τον 19^ο αιώνα, κυρίως μέσω της εκπαίδευσης που προσέφερε στα νεαρά κορίτσια. Το 1837 ιδρύεται το πρώτο Παρθεναγωγείο της Φ.Ε.. Το γεγονός αυτό αποτελεί πρωτοποριακή κίνηση σε μια εποχή που οι γυναίκες προορίζονταν μόνο για την οικογενειακή εστία και τις υποχρεώσεις της, με αποτέλεσμα η εκπαίδευσή τους να θεωρείται ως κάτι δευτερεύον ή ως πολυτέλεια, προσιτή μόνον σε όσους μπορούσαν να αναλάβουν τη δαπάνη της «κατ' οίκον διδασκαλίας». Οι ιδρυτές της Φ.Ε. αντιμάχονται αυτό το κοινωνικό κατεστημένο, υποστηρίζοντας ότι η Εταιρεία θεωρεί αναγκαίο να μορφώσει τις μελλοντικές δασκάλες και απορρίπτει την αντίληψη που καταδικάζει τις γυναίκες στην αμάθεια. Επιπλέον, οι ιδρυτές της Φ.Ε. αντιλήφθηκαν το πρόβλημα της μεγάλης έλλειψης διδασκαλισσών και κυρίως της ελλιπούς μόρφωσης των κοριτσιών και όλες τις αρνητικές συνέπειές του για την εθνική και κοινωνική πρόοδο τού ελληνισμού.⁶

Έτσι λοιπόν το Αρσάκειο έδωσε στις γυναίκες την πρώτη επαγγελματική διέξοδο, το επάγγελμα της δασκάλας. Δεν αποτελεί σύμπτωση ότι οι γυναίκες που αγωνίστηκαν για την εξύψωση του φύλου τους ήταν όλες δασκάλες. Πράγματι, τη εποχή εκείνη το επάγγελμα της δασκάλας έδινε στις γυναίκες την μόνη δυνατότητα για ένταξή τους στην κοινωνία αλλά και την ευκαιρία για περαιτέρω επαγγελματική δραστηριότητα, γιατί πολλές δασκάλες μεταπίδησαν σε άλλες εργασίες που μέχρι τότε ήταν απαγορευμένες για το φύλο τους. Όποια όμως εργασία και αν έκαναν δεν ήταν εύκολη για τις γυναίκες την εποχή εκείνη. Οι αρσακειάδες δασκάλες που δίδαξαν σε ελληνικές κοινότητες στο εξωτερικό, όσο και αυτές που δίδαξαν σε σχολεία μικρών ή απομακρυσμένων χωριών επωμίσθηκαν μεγάλο και δύσκολο εθνικό έργο, αλλά και όσες προσπάθησαν να αρθρογραφήσουν συνάντησαν την ειρωνεία των συναδέλφων τους. Επιπλέον το Αρσάκειο είναι άμεσα συνδεδεμένο και με το πρώτο φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα (γίνεται αναφορά παρακάτω και στην ιδρύτρια του Καλιρρόη Παρρέν).

Παρακάτω αναφέρονται απόφοιτες του Αρσακείου που κατάφεραν να γίνουν διάσημες, να διακριθούν στον τομέα τους και να αποτελέσουν πρότυπο και για τις υπόλοιπες γυναίκες.

⁶ <http://archive.arsakeio.gr/allhistory.pdf>

© Καλλιρρόη Σιγανού- Παρρέν (1861-1940) ⁷

Γεννήθηκε στο Ρέθυμνο αλλά εγκαταστάθηκε στην Αθήνα (1867). Αρχικά φοιτά στο σχολείο Σουρμελή και στην συνέχεια στην Γαλλική σχολή των Καλογραϊών στον Πειραιά . Το 1878 παίρνει το πτυχίο της δασκάλας από το Αρσάκειο. Στη συνέχεια ανέλαβε διευθύντρια του Παρθεναγωγείου της ελληνικής κοινότητας Οδησσού. Μετά από μία διετία επέστρεψε στην Αθήνα και παντρεύτηκε τον Κωνσταντινουπολίτη Ιωάννη Παρρέν, γιο Γάλλου πατέρα και Αγγλίδας μητέρας, ο οποίος ήταν ο ιδρυτής του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων. Ακόμα παρατηρούμε ότι έγινε γνωστή με το επώνυμο του συζύγου της και όχι με το πατρικό της, άλλο ένα στοιχείο που επιβεβαιώνει τη δυσμενή θέση των γυναικών.

Έχοντας την υποστήριξη του συζύγου της Ιωάννη Παρρέν, ο οποίος την ενθάρρυνε στους αγώνες της, αποφασίζει να ακολουθήσει το επάγγελμα της δημοσιογραφίας. Έτσι είναι η πρώτη Ελληνίδα φεμινίστρια που διεκδικεί και τον τίτλο της πρώτης Ελληνίδας δημοσιογράφου και εκδότριας όταν το 1888 άρχισε να εκδίδει την εβδομαδιαία εφημερίδα "Εφημερίς των Κυριών", που συντάσσονταν αποκλειστικά από γυναίκες και απευθυνόταν σε γυναίκες κυρίως της Αθήνας και του Πειραιά. Η εφημερίδα αυτή συνέχισε να εκδίδεται για τριάντα σχεδόν χρόνια μέχρι το 1918 όταν η Καλλιρρόη Παρρέν εξορίστηκε στην Ύδρα για τα πολιτικά της φρονήματα. Στόχος της εφημερίδας ήταν να εισάγει και στην Ελλάδα τους φεμινιστικούς προβληματισμούς που ήδη απασχολούσαν τις γυναίκες των δυτικοευρωπαϊκών κρατών και να αφυπνίσει τις συνειδήσεις των γυναικών της τότε εποχής.

Το 1893 αντιπροσώπευσε τις Ελληνίδες στο Διεθνές Συνέδριο του Σικάγου και το ίδιο έτος μετά την επιστροφή της ίδρυσε την "Ένωση υπέρ της Χειραφετήσεως των Γυναικών" για να ενισχύσει την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση των απόρων γυναικών. Ίδρυσε επίσης πολλά κοινωφελή ιδρύματα και οργανώσεις όπως τη "Σχολή της Κυριακής, απόρων γυναικών και κορασίδων" (1890), την οποία και έθεσε υπό την προστασία και προεδρεία της Βασίλισσας Όλγας, το "Άσυλο Ανιάτων Γυναικών" μαζί με την Ναταλία Σούτσου το (1896), το "Άσυλο της Αγίας Αικατερίνης" και την "Ένωση των Ελληνίδων" υπό την διεύθυνση της

⁷http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CF%81%CF%81%CF%8C%CE%B7_%CE%A0%CE%B1%CF%81%CF%81%CE%AD%CE%BD

Αικατερίνης Λασκαρίδου, και δύο χρόνια μετά τον "Πατριωτικό Σύνδεσμο" (1898), ενώ δεν έπαψε και τις κινήσεις υπέρ της παροχής ίσων ευκαιριών συμμετοχής στην εκπαίδευση και την πολιτική ζωή της χώρας, στις γυναίκες, που όλες οι μέχρι τότε προσπάθειες δυστυχώς ατύχησαν.

Επίσης, το πάθος της για την αναγέννηση και διατήρηση των ελληνικών εθίμων και παραδόσεων, την οδήγησε το 1911 να δημιουργήσει το «Λύκειον των Ελληνίδων», το οποίο ξεκίνησε κατά την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων, έργο του είναι η καταγραφή, διδασκαλία και παρουσίαση παραδοσιακών χορών, ενώ η δράση του είναι γνωστή μέχρι και σήμερα, αριθμώντας σε Ελλάδα και εξωτερικό πολλά μέλη.

Μετά από δικά της διαβήματα, η κυβέρνηση Θ. Δηλιγιάννη επέτρεψε τη φοίτηση των γυναικών στο Πανεπιστήμιο και το Πολυτεχνείο, όταν πλέον αυτό είχε γενικευθεί στην Ευρώπη. Επίσης, η Παρρέν ήταν η πρώτη που κίνησε το θέμα της παραχώρησης δικαιώματος ψήφου στις γυναίκες, ήδη από τη δεκαετία του 1890, που όμως καμία κυβέρνηση δεν αποδέχτηκε, ούτε του Βενιζέλου, ούτε του Παπαναστασίου, μέχρι που κατέληξε να γίνει πραγματικότητα μετά από 70 χρόνια.

Η Καλλιρρόη Παρρέν έγραψε επίσης πολλά άρθρα, δοκίμια, τα μυθιστορήματα και θεατρικά έργα με βασικό θέμα πάντα τη θέση της γυναίκας στα τότε κοινωνικά προβλήματα, όπως: "Ιστορία της γυναικός" (1889), "Η μάγισσα" (1901), "Το νέον συμβόλαιον" (1901), "Η νέα γυναίκα", "Η Χειραφετημένη" (1915) και "Επιστολές Αθηναίας προς Παρισινή"

52 χρόνια μετά το θάνατό της, στις 6 Ιουνίου 1992, η Καλλιρρόη Παρρέν τιμήθηκε από την Ελληνική Δημοκρατία με τα αποκαλυπτήρια της προτομής της στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών, αριστερά της εισόδου προ των μεγάλων μαουσολείων.

© Αντιγόνη Μεταξά-Κροντηρά (1905-1971) ⁸

Η Αντιγόνη Μεταξά (1905-16 Οκτωβρίου 1971) ήταν συγγραφέας παιδικής λογοτεχνίας, δημιουργός του πρώτου παιδικού θεάτρου στην Ελλάδα, καθώς και παραγωγός ραδιοφωνικών εκπομπών, που έμεινε γνωστή ως η "Θεία Λένα".

Γεννήθηκε στην Αθήνα και ήταν κόρη του εκπαιδευτικού Γεωργίου Μεταξά. Σπούδασε Παιδαγωγικά στο Παρίσι, και υποκριτική τέχνη στη δραματική σχολή του Ωδείου Αθηνών, απ' όπου αποφοίτησε με χρυσό μετάλλιο. Αργότερα εργάστηκε ως καθηγήτρια σ' αυτό διδάσκοντας απαγγελία και υποκριτική για πολλά χρόνια.

⁸http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%B3%CF%8C%CE%BD%CE%B7_%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%AC

Το 1925 ανέλαβε πρωταγωνίστρια στο θέατρο Τέχνης του Σπύρου Μελά, καθώς και στα "Διονύσια" του Αμίλιου Βεάκη. Το 1933 ίδρυσε τον πρώτο ελληνικό θίασο παιδικού θεάτρου, που λεγόταν "Το θέατρο του παιδιού", ή "Παιδικό θέατρο", που λειτούργησε χωρίς διακοπή ως την επιβολή της γερμανικής κατοχής, τον Απρίλιο του 1941, ενώ από το 1938 άρχισε να εργάζεται στον Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών ως τακτική συνεργάτρια και από το 1942 μέχρι το 1966 διευθύντρια της καθημερινής "Ωρας του Παιδιού". Πραγματοποίησε πολλές παιδικές εκπομπές με τίτλο "Η ώρα του παιδιού" χρησιμοποιώντας το ψευδώνυμο "Θεία Λένα", το οποίο χρησιμοποίησε και στο συγγραφικό της έργο. Το 1967 συνέχισε στη τηλεόραση της YENEΔ όπου το 1967 δημιούργησε το πρώτο ελληνικό παιδικό τηλεοπτικό πρόγραμμα.

Στο συγγραφικό της έργο περιλαμβάνονται περισσότερα από 50 παιδικά έργα. Ξεχωρίζουν "Το Θέατρο του Παιδιού" (τομ.4), "Η Ώρα του Παιδιού", "Ελάτε να ταξιδέψουμε" (τομ.4), "Χίλιες μορφές" (τομ.2), "Η θεία Λένα στα μικρά παιδιά", "Καλώς ήλθες μικρό μου".

Η Αντιγόνη Μεταξά είχε παντρευτεί τον Κώστα Κροντηρά, πρώτο σκηνοθέτη στο χώρο της ραδιοφωνίας και συνεργάστηκε μαζί του στο Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών. Για το σύνολο του έργου της τιμήθηκε με ειδικό βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών. Μετα τον θάνατο της μνημονεύεται στο πάρκο απέναντι από το μαιευτήριο "Ελενα Βενιζέλου" σε μια μαρμάρινη πλακέτα.

© Λιλή Ιακωβίδου (1902 - 1985)⁹

Η Λιλή Ιακωβίδου (1902 - 1985), το γένος Πατρικίου, ήταν σύγχρονη Ελληνίδα λογοτέχνης. Γεννήθηκε στην Αθήνα και υπήρξε σύζυγος του ηθοποιού Μιχάλη Ιακωβίδη.

Αποφοίτησε από το Αρσάκειο. Στους λογοτεχνικούς κύκλους εμφανίστηκε το 1918 όταν ήταν φοιτήτρια της Νομικής και έγινε μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού "Νουμάς". Υπηρέτησε ως υπάλληλος της Βουλής από όπου αποχώρησε με το βαθμό του τμηματάρχη. Μέχρι το 1950 είχε εκδώσει τα έργα:

- ο "Φωτεινές ώρες" (ποιήματα) 1932

⁹http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CE%B9%CE%BB%CE%AE_%CE%99%CE%B1%CE%BA%CF%89%CE%B2%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85

- "Σαράντα τραγούδια", 1934
- "Κορυδαλλοί" (ποιητική συλλογή) 1940, για την οποία και έλαβε βραβείο από το Υπουργείο Παιδείας.
- "Εύκολα θύματα", (δράμα) 1937, για το οποίο και έλαβε βραβείο από το σύλλογο "Παρνασσός".
- "Κορίτσια" (δράμα) 1938, το οποίο και βράβευσε η Ακαδημία Αθηνών και
- "Αγγελίνα" (δράμα) 1940.
- Άνυδρη γη (1968)

Επίσης εξέδωσε και μελέτες που αφορούσαν τους "Χαιρετισμούς της Ηλιογέννητης" του Παλαμά (1929) και το ποιητικό έργο του Καρθαίου (1936). Συνεργάστηκε σε πολλά περιοδικά και εφημερίδες και ανέπτυξε αξιομνημόνευτη πνευματική δραστηριότητα με ποιήματα, διηγήματα, θεατρικά έργα, άρθρα, μελέτες και διαλέξεις. Τα έργα της διακρίνονται για τη ρεαλιστικότητα και το συναισθηματισμό τους. Τιμήθηκε με το "Κρατικό Βραβείο Ποίησης" και το "Χωρέμειο" βραβείο της Ακαδημίας.

© Μαρίκα Κοτοπούλη (1887-1954) ¹⁰

Η Μαρίκα Κοτοπούλη (3 Μαΐου 1887-11 Σεπτεμβρίου 1954) ήταν μεγάλη Ελληνίδα ηθοποιός. Γεννήθηκε στην Αθήνα. Ήταν κόρη της ηθοποιού Ελένης και του Δημητρίου Κοτοπούλη.

Εμφανίστηκε στη σκηνή βρέφος σε περιοδεία των γονέων της στο έργο "Ο αμαξάς των Άλπεων". Διακρίθηκε περισσότερο ως τραγωδός στα έργα ξένων κι Ελλήνων κλασικών συγγραφέων. Επίσης η ερμηνεία από την Κοτοπούλη των σύγχρονων συγγραφέων θεωρείται ανεπανάληπτη. Λέγεται πως η Μαρίκα Κοτοπούλη δε διακρινόταν για την εξωτερική της εμφάνιση, ωστόσο πάνω στη σκηνή ήταν τόσο δυνατή η ταύτισή της με τους ρόλους της, που την μετέβαλαν σε καλλονή και γοήτευε και τους πιο δύσκολους θεατές της.

Κορυφαία στιγμή στην καριέρα της ήταν η συμμετοχή της στην τριλογία του Αισχύλου, Ορέστεια το 1904. Σε ηλικία μόλις 17 ετών προκάλεσε σεισμό στα

¹⁰http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%B1_%CE%9A%CE%BF%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B7

ελληνικά θεατρικά δρώμενα, απαγγέλοντας για πρώτη φορά αρχαίο δράμα στην Δημοτική γλώσσα.

Η προσφορά της στη σκηνική κληρονομιά είναι τεράστια και για πολύ θα αποτελεί παράδειγμα μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας. Η απήχηση της έως σήμερα αντανακλάται στον ετήσιο θεσμό απονομής του επάθλου Κοτοπούλη σε αξιόλογες Ελληνίδες ηθοποιούς .

Η Μαρίκα Κοτοπούλη πέθανε στις 11 Σεπτεμβρίου 1954. Κηδεύτηκε την επόμενη ημέρα του θανάτου της.

Στην Αθήνα υπάρχει και το "Μουσείο Μαρίκας Κοτοπούλη", το οποίο βρίσκεται στην οδό Αλέξανδρου Παναγούλη στο Δήμο Ζωγράφου. Το Μουσείο Μαρίκας Κοτοπούλη εγκαινιάστηκε στις 9 Μαΐου του 1990 και αποτελεί ένα λειτουργικό μουσείο σύγχρονης τέχνης, ικανό να φιλοξενεί σημαντικές εκθέσεις. Το κτίριο είναι εξοχική κατοικία που κτίστηκε το 1926, από την μεγάλη ηθοποιό του Ελληνικού Θεάτρου Μαρίκα Κοτοπούλη. Την περίοδο της γερμανικής κατοχής, έγινε επίταξη της κατοικίας. Αργότερα στέγασε το Αστυνομικό Τμήμα της περιοχής και τελικά ο Δήμος με τη συμπαράσταση του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών, ανέλαβε με πολύ σεβασμό την αναπαλαίωση του κτιρίου, το οποίο κηρύχθηκε διατηρητέο, αναδεικνύοντας την αρχιτεκτονική του φυσιογνωμία και τους θαυμάσιους εσωτερικούς του χώρους, όπου σήμερα φιλοξενούνται εκδηλώσεις υψηλής πολιτιστικής έκφρασης και δημιουργίας. Το Μουσείο αυτό δεν έχει εκθέματα της Κοτοπούλη. Είναι το ίδιο ως κτίριο "μουσειακό" και φιλοξενεί προς το παρόν καλλιτεχνικές εκθέσεις, και στεγάζει μόνιμα την καλλιτεχνική συλλογή του Κωνσταντίνου Ιωαννίδη.¹¹

¹¹ http://odysseus.culture.gr/h/1/gh151.jsp?obj_id=3449

© Αγανίκη Αινιάνος Μαζαράκη (1838-1892) ¹²

Η Αγανίκη Αινιάνος Μαζαράκη (1838-1892) ήταν Ελληνίδα βουκολική ποιήτρια του 19ου αιώνα. Η καταγωγή της ήταν από ηρωική και λόγια οικογένεια της Υπάτης Φθιώτιδας. Πατέρας της ήταν ο Γεώργιος Αινιάν, πρωτεργάτης της Φιλικής Εταιρείας, ήρωας της επανάστασης και πολιτικός. Έμεινε ορφανή σε μικρή ηλικία και μεγάλωσε στο πλευρό του θείου της Δημητρίου, ο οποίος ως πρωτεργάτης της επανάστασης κατά του Όθωνα, αναγκάστηκε να καταφύγει στα βουνά. Η μικρή Αγανίκη συμμεριζόμενη την τύχη του θείου της τον ακολούθησε, μεγαλώνοντας σε χωρικό περιβάλλον. Όταν τα πράγματα ησύχασαν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και φοίτησε στο Αρσάκειο, δείχνοντας μεγάλο ζήλο για τα γράμματα. Αποφοίτησε σε ηλικία 17 χρονών και στράφηκε στην σπουδή των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων και των Γάλλων ποιητών και πεζογράφων. Παντρεύτηκε το 1860 τον Ιωάννη Μαζαράκη από την Κύθνο. Έγραψε πολλά ποιήματα, τα οποία εν ζωή δεν δημοσίευσε ποτέ, αλλά και τα κράτησε μυστικά.

© Αρσινόη Παπαδοπούλου (1853 - 1943) ¹³

Η Αρσινόη Παπαδοπούλου γεννήθηκε στην Αθήνα, κόρη του εκπαιδευτικού, ιδρυτή του Ελληνικού Εκπαιδευτηρίου και υπαλλήλου του Υπουργείου Εξωτερικών Γρηγόριου Παπαδόπουλου από τη Θεσσαλονίκη και της Αθηναΐδος Στεφοπούλου. Το οικογενειακό της περιβάλλον διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ενασχόλησή της με τη λογοτεχνία. Τέλειωσε το Αρσάκειο και στη συνέχεια φοίτησε οικότροφος στη Σχολή Χιλλ. Το 1877 ταξίδεψε στη Μασσαλία, όπου παρακολούθησε μαθήματα κλασικής φιλολογίας και φυσικών επιστημών στη Faculte des Sciences. Δίδαξε την ελληνική και γαλλική γλώσσας σε σχολεία του Λονδίνου και της Αθήνας και μετά το θάνατο της μητέρας της το 1883 (τον πατέρα της είχε χάσει ήδη δέκα χρόνια νωρίτερα) παντρεύτηκε λόγω οικογενειακής πίεσης και ακολούθησε τον άντρα της στη Σμύρνη. Ο γάμος της έληξε άδοξα ενάμιση χρόνο αργότερα, χάρισε όμως στην Παπαδοπούλου μια κόρη, με την οποία επέστρεψε στην Αθήνα και της οποίας ο θάνατος λίγες μέρες μετά την άφιξή τους σημάδεψε βαθιά την υπόλοιπη ζωή της. Το 1890 έφυγε για τη Θεσσαλονίκη, όπου εργάστηκε στο Ανώτερο Παρθεναγωγείο και έδωσε διαλέξεις στον Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο. Έξι χρόνια αργότερα γύρισε στην Αθήνα και εργάστηκε στην ιδιωτική εκπαίδευση. Μετά το γύρισμα του αιώνα τα ίχνη της σχεδόν χάνονται. Πιθανόν πέθανε στο Γηροκομείο Αθηνών, όπου ζούσε

¹²http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%BA%CE%B7_%CE%91%CE%B9%CE%BD%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B1%CE%B6%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%BA%CE%B7

¹³ <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=461&t=313>

δυο χρόνια πριν το θάνατό της. Στα γράμματα πρωτοεμφανίστηκε το 1870 με τη δημοσίευση του διηγήματος "Ο όρκος του σπουδαστού", το οποίο συμπεριέλαβε δεκαεφτά χρόνια αργότερα στην πρώτη της συλλογή διηγημάτων με τίτλο "20 διηγημάτια προς χρήσιν των παιδίων". Ακολούθησαν εκδόσεις διηγημάτων της στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα και το 1901 υπέβαλε στο διαγωνισμό Σχολικών Βιβλίων τη συλλογή "Μητρός Υποθήκαι", η οποία βραβεύτηκε και εγκρίθηκε από το Υπουργείο για χρήση στα σχολεία (1901-1906 και 1906-1911). Κείμενα και μεταφράσεις της δημοσίευσε επίσης στα περιοδικά "Εστία", "Αθηναΐς", "Ημερολόγιον του Σκόκου", "Ποικίλη Στοά, Βύρων", "Καιροί", "Ελληνίς", "Ελληνική Επιθεώρησις", "Τα Ελληνόπουλα". Η Αρσινόη Παπαδοπούλου ανήκει στους έλληνες πεζογράφους της λεγόμενης γενιάς του 1880. Προσανατολισμένη αποκλειστικά στο χώρο του διηγήματος είχε σαφείς διδακτικούς και ηθοπλαστικούς στόχους με έμφαση στη διάδοση ανθρωπιστικών αξιών και εθνικών ιδεωδών. Το σύνολο του έργου της ανήκει στην παιδική λογοτεχνία, παράλληλα ωστόσο απευθυνόταν και στους γονείς.

Συμπεράσματα

Διαβάζοντας όλα όσα αναφέρονται στα προηγούμενα κεφάλαια της ερευνητικής εργασίας καταλαβαίνουμε πως ο 19^{ος} αιώνας στην Ελλάδα σηματοδοτεί τις πρώτες αλλαγές για την απόκτηση δικαιωμάτων των γυναικών. Επιγραμματικά θα μπορούσαμε να πούμε πως τα σημαντικότερα βήματα είναι η συμμετοχή των γυναικών στην επανάσταση του 1821, η είσοδος τους στην αγορά εργασίας -αν και τους επιτρέπονταν μόνο τα λεγόμενα «γυναικεία επαγγέλματα», δηλαδή αυτά που αποτελούσαν προέκταση του παραδοσιακού ρόλου τους μέσα στην οικογένεια- με αποκορύφωμα τον επόμενο αιώνα που θα τους δοθεί το δικαίωμα της ψήφου. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στη συνεισφορά της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας στην βελτίωση της κοινωνικής θέσης των γυναικών τον 19^ο αιώνα, κυρίως μέσω της εκπαίδευσης που προσέφερε στα νεαρά κορίτσια. Οι ιδρυτές της Φ.Ε. αντιμάχονται τα κοινωνικά κατεστημένα της εποχής, υποστηρίζοντας ότι η Εταιρεία θεωρεί αναγκαίο να μορφώσει τις μελλοντικές δασκάλες και απορρίπτει την αντίληψη που καταδικάζει τις γυναίκες στην αμάθεια. Επιπλέον, οι ιδρυτές της Φ.Ε. αντιλήφθηκαν το πρόβλημα της μεγάλης έλλειψης διδασκαλισσών και κυρίως της ελλιπούς μόρφωσης των κοριτσιών και όλες τις αρνητικές συνέπειές του για την εθνική και κοινωνική πρόοδο τού ελληνισμού.

Επιπρόσθετα, υπάρχουν αρκετές απόφοιτες του Αρσακείου οι οποίες κατάφεραν να διακριθούν με το έργο τους. Όπως, για παράδειγμα, η Καλλιρρόη Σιγανού-Παρρέν η οποία είναι η πρώτη Ελληνίδα φεμινίστρια, εκδίδει την εφημερίδα των κυριών, την «Ένωση υπέρ της χειραφετήσεως των γυναικών» και πολλά άλλα κοινωφελή ιδρύματα και οργανώσεις.

Συμπερασματικά, από τον 19^ο αιώνα έως σήμερα έχουν γίνει πολλά βήματα για την χειραφέτηση των γυναικών τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και στην Ελλάδα. Επίσης, λειτουργούν πολλοί οργανισμοί για την προστασία των δικαιωμάτων της γυναίκας (π.χ. η Ένωση Γυναικών Ελλάδας) μεταξύ των οποίων και ο Ο.Η.Ε που δραστηριοποιείται σημαντικά για την προστασία των γυναικών . Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι από το 1911 έχει καθιερωθεί η Παγκόσμια Ημέρα για τη Γυναίκα στις 8 Μαρτίου.

Δυστυχώς ακόμα και σήμερα γίνονται σοβαρές διακρίσεις σε βάρος των γυναικών. Επίσημα στοιχεία αναφέρουν ότι στην Ελλάδα γυναίκες πέφτουν θύματα σεξουαλικής και ενδοοικογενειακής βίας και λόγω της οικονομικής κρίσης μαστίζονται σε μεγαλύτερα ποσοστά από την ανεργία συγκριτικά με τους άνδρες. Η κατάσταση στις χώρες που δεν ανήκουν στον δυτικό κόσμο είναι εντελώς διαφορετική, καθώς οι γυναίκες δεν έχουν κανένα απολύτως δικαίωμα, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα στην μόρφωση, και υπάρχει η αντίληψη από την κοινωνία που ζουν ότι η ζωή τους δεν έχει καμία αξία.

